

Анатолій МІРОШНІЧЕНКО,

orcid.org/0000-0001-9397-8857

кандидат педагогічних наук,

начальник (декан) факультету правоохоронної діяльності

Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

(Хмельницький, Україна) mister5577@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

У статті обґрунтовано особливості формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення фахових дисциплін.

Лідерську компетентність майбутнього офіцера-прикордонника автор розглядає як інтегративну професійно-особистісну характеристику, що забезпечує здатність організовувати діяльність підрозділу, здійснювати управлінський вплив, приймати відповідальні рішення в умовах ризику та невизначеності, а також нести відповідальність за їх наслідки.

Фахові навчальні дисципліни автор вважає базою для формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Ці дисципліни надають можливість курсантам отримати знання, сформувати лідерські уміння та навички. Фахові дисципліни у системі підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників посідають провідне місце у формуванні їхньої лідерської компетентності, оскільки саме вони забезпечують безпосередній зв'язок між теоретичним навчанням і майбутньою професійною діяльністю. Їх зміст, організація та методичне забезпечення спрямовані на відтворення типових і нестандартних ситуацій службово-бойової діяльності, що створює умови для цілеспрямованого розвитку управлінських якостей, відповідальності та здатності до прийняття рішень в умовах невизначеності.

До фахових навчальних дисциплін, які мають найбільший вплив на формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, автор відносить «Військове лідерство та управління повсякденною діяльністю прикордонних підрозділів», «Морально-психологічне забезпечення ДПСУ».

Виокремлено такі особливості формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення фахових дисциплін: контекстуальність навчання (освітній процес організовується з урахуванням реальних умов служби); орієнтація на діяльність (навчання спрямоване не лише на засвоєння знань, а й на формування практичних умінь керування підрозділом); інтеграція теорії та практики (теоретичні знання одразу закріплюються у практичній діяльності); розвиток відповідальності (курсанти залучаються до виконання ролей командирів); рефлексивна спрямованість (важливим є аналіз власних дій, оцінювання їх ефективності та визначення шляхів самовдосконалення).

Ключові слова: *лідерська компетентність, майбутні офіцери-прикордонники, формування лідерської компетентності, фахові дисципліни.*

Anatoliy MIROSHNICHENKO,

orcid.org/0000-0001-9397-8857

PhD in Pedagogy,

Head (Dean) of the Law Enforcement Faculty

Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine

(Khmelnytskyi, Ukraine) mister5577@ukr.net

FORMATION OF LEADERSHIP COMPETENCE OF FUTURE BORDER GUARD OFFICERS IN THE PROCESS OF STUDYING PROFESSIONAL DISCIPLINES

The article substantiates the specific features of developing leadership competence in future border guard officers in the process of studying professional disciplines.

The author considers the leadership competence of a future border guard officer as an integrative professional and personal characteristic that ensures the ability to organize unit activities, exert managerial influence, make responsible decisions under conditions of risk and uncertainty, and bear responsibility for their consequences.

The author considers professional academic disciplines as the foundation for developing the leadership competence of future border guard officers. These disciplines provide cadets with the opportunity to acquire knowledge and develop leadership skills and abilities.

Within the system of training future border guard officers, professional disciplines occupy a leading position in shaping their leadership competence, as they ensure a direct connection between theoretical learning and future professional activity. Their content, organization, and methodological support are aimed at reproducing both typical and non-standard situations of service and combat activity, thereby creating conditions for the purposeful development of managerial qualities, responsibility, and the ability to make decisions under conditions of uncertainty.

The author identifies the following professional academic disciplines as having the greatest influence on the development of leadership competence in future border guard officers: "Military Leadership and Management of the Daily Activities of Border Guard Units" and "Moral and Psychological Support of the State Border Guard Service of Ukraine."

The following specific features of developing leadership competence in future border guard officers in the process of studying professional disciplines are highlighted: contextual nature of learning (the educational process is organized with consideration of real service conditions); activity-oriented approach (training is aimed not only at acquiring knowledge but also at developing practical skills in managing a unit); integration of theory and practice (theoretical knowledge is immediately reinforced through practical activities such as training exercises); development of responsibility (cadets are involved in performing commanders' roles, which contributes to fostering a responsible attitude toward decision-making); reflective orientation (analysis of one's own actions, evaluation of their effectiveness, and identification of ways for self-improvement are emphasized).

Key words: leadership competence, future border guard officers, development of leadership competence, professional disciplines.

Постановка проблеми. У контексті реформування національної системи вищої освіти освітній процес має бути орієнтований на забезпечення умов для вільного розвитку майбутнього фахівця. Якість вищої освіти, перш за все, пов'язується із здобуттям певних професійних компетентностей, що надають змогу майбутньому фахівцеві оптимально використовувати накопичений під час навчання капітал у реальних умовах професійної діяльності. В сучасних умовах діяльність випускників Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (далі – НАДПСУ) характеризуються підвищеним рівнем загроз, динамічністю оперативної обстановки та необхідністю прийняття відповідальних рішень у ситуаціях невизначеності. Тому для майбутнього офіцера-прикордонника однією із складових такого капіталу є формування лідерської компетентності. До того ж особливого значення набуває процес формування лідерських якостей під час вивчення фахових дисциплін, оскільки саме вони забезпечують професійну спрямованість підготовки, інтеграцію теоретичних знань із практичною діяльністю та моделювання реальних умов служби.

Аналіз досліджень. Проблема формування лідерської компетентності військових фахівців не є новою.. Результати аналізу публікацій О. Бойка (Бойко, 2020), В. Журавльова та В. Мірошніченко (Журавльов & Мірошніченко, 2022), Л. Лебедик та В. Стрельнікова (Лебедик & Стрельніков, 2021) та інших дозволяють зробити висновок, що науковці тлумачать формування лідерської компетентності військових фахівців як складову їхньої професійної компетентності. Окремим аспектам питання визначення особливостей формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів-

прикордонників присвячено дослідження А. Галімова, О. Діденка, О. Ставицький, К. Тушко та ін. Лідерська компетентність визначається як інтегративна характеристика особистості, що поєднує мотиваційні установки, знання, уміння, навички та здатність до рефлексії, необхідні для ефективного управління підрозділом.

Водночас питання формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників саме у процесі вивчення фахових дисциплін потребує подальшого теоретичного обґрунтування та практичного осмислення.

Метою статті є обґрунтування особливостей формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення фахових дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Поширеною є наукова позиція, відповідно до якої з'ясування механізмів формування лідерства в умовах військової організації має важливе значення як для розроблення легітимних процедур просування особистості до лідерських позицій у системі військового управління, так і для забезпечення можливості цілеспрямованого впливу на цей процес. Це також сприяє утвердженню оптимальних моделей взаємодії лідера з однодумцями, підлеглими та опонентами. Водночас розроблення чіткої системи правил є необхідним не лише для процесу висування лідера військового колективу, але й для ефективної реалізації ним владно-управлінських функцій (Сердюк & Іщенко, 2010: 119).

За результатами аналізу праць сучасних дослідників визначаємо, що лідерська компетентність майбутнього офіцера-прикордонника може розглядатися як інтегративна професійно-особистісна характеристика, що забезпечує здатність організовувати діяльність підрозділу, здійснювати

управлінський вплив, приймати відповідальні рішення в умовах ризику та невизначеності, а також нести відповідальність за їх наслідки.

Очевидним є те, що для командирів підрозділів важливо мати сформовану лідерську компетентність такого рівня, за якого вони здатні забезпечити виконання завдань та обов'язків, визначених посадовою інструкцією. Відповідно до посадових обов'язків начальника навчального курсу, до кола його функціональних завдань належать такі види діяльності: організація та проведення заходів, спрямованих на забезпечення готовності курсу до діяльності в екстремальних умовах; планування діяльності та реалізація заходів у межах системи формування базової професійної мотивації до військової служби, а також системи морально-психологічного забезпечення; здійснення заходів щодо добору персоналу до складу добових нарядів, підготовки його до несення служби, а також контролю за виконанням завдань внутрішньої служби підлеглим особовим складом; організація та контроль ведення обліку, забезпечення наявності та належного технічного стану озброєння, боєприпасів, військово-навчального майна та інших матеріальних ресурсів підрозділу; здійснення індивідуальної роботи з персоналом підрозділу відповідно до визначеної структурної моделі такої діяльності; організація та проведення методичних занять та інших форм роботи, спрямованих на вдосконалення методики навчання і виховання курсантів тощо.

Ці (та інші) посадові обов'язки передбачають наявність відповідного рівня лідерської компетентності. Цим пояснюються такі кваліфікаційні вимоги до начальника навчального курсу, що містяться в посадовій інструкції, як наявність не менше 10 років стажу військової служби на офіцерських посадах, а також щонайменше 5 років практичного досвіду у сфері управління персоналом. Загалом, лідерська компетентність формується та вдосконалюється протягом усієї служби, починаючи з курсантських років у вищому військовому навчальному закладі.

Досліджуючи проблему формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання, О. Торічний справедливо зауважує, що професійна підготовка майбутніх офіцерів, на відміну від підготовки фахівців у цивільних закладах освіти, характеризується низкою специфічних рис, що визначаються особливостями та умовами їхньої майбутньої професійної діяльності (Торічний, 2012: 91).

Ми брали до уваги думку Е. Сарафанюка, що об'єктом педагогічного впливу виступають кур-

санти, які пройшли військово-професійний відбір; освітня діяльність є для них провідним видом службових обов'язків; її зміст, форми, методи та засоби зумовлюються рівнем розвитку науки і техніки у військовій сфері; водночас випускник НАД-ПСУ постає не лише як фахівець у галузі охорони державного кордону, а й як організатор, військово-педагог і керівник (Сарафанюк, 2005: 11), що вміє організувати діяльність підлеглих, прийняти грамотне рішення та відповідати за нього. Тому рівень сформованості його лідерської компетентності багато в чому визначатиме результат усієї діяльності.

Під час дослідження ми переконалися, що фахові навчальні дисципліни (Освітньо-професійна програма, 2025) є базою для формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Ці дисципліни надають можливість курсантам отримати знання, сформувані лідерські вміння та навички. Фахові дисципліни у системі підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників посідають провідне місце у формуванні їхньої лідерської компетентності, оскільки саме вони забезпечують безпосередній зв'язок між теоретичним навчанням і майбутньою професійною діяльністю. Їх зміст, організація та методичне забезпечення спрямовані на відтворення типових і нестандартних ситуацій службово-бойової діяльності, що створює умови для цілеспрямованого розвитку управлінських якостей, відповідальності та здатності до прийняття рішень в умовах невизначеності.

Передусім важливо підкреслити, що фахові дисципліни виконують функцію моделювання реальних умов професійної діяльності офіцера-прикордонника. У межах таких дисциплін, як «Прикордонна служба» (ООЛ 11), «Загальна тактика» (ООЛ 13), «Статути Збройних Сил України та їх практичне застосування» (ООЛ 14), «Основи бойового забезпечення» (ООЛ 16), «Морально-психологічне забезпечення ДПСУ» (ООЛ 20), «Військове лідерство та управління повсякденною діяльністю прикордонних підрозділів» (ООЛ 21) та інших здійснюється реконструкція професійних ситуацій, максимально наближених до реальних умов виконання службових завдань. Як зазначають дослідники, професійна підготовка майбутніх офіцерів повинна будуватися на принципі контекстності, що передбачає включення здобувачів освіти у моделювання реальних управлінських ситуацій, характерних для прикордонної діяльності (Блощинський, Таушан & Янковець, 2012). Такий підхід дозволяє не лише засвоювати знання, але й формувати здатність діяти в умовах

динамічної зміни обстановки, що є ключовою ознакою лідерської поведінки.

Важливим аспектом є те, що фахові дисципліни формують готовність до прийняття управлінських рішень. У процесі їх вивчення курсанти залучаються до аналізу службових ситуацій, розроблення варіантів рішень, оцінювання їх наслідків та вибору оптимальної стратегії дій. За твердженням О. Торічного, управлінська підготовка майбутніх офіцерів має базуватися на систематичному включенні курсантів у процес прийняття рішень, що сприяє розвитку їхнього стратегічного мислення та відповідальності за результати діяльності (Торічний, 2022). Відтак, формування лідерської компетентності відбувається через поступове ускладнення завдань і підвищення рівня самостійності курсантів.

Не менш значущим є те, що фахові дисципліни сприяють розвитку відповідальності та самостійності майбутніх офіцерів. У ході навчання курсанти виконують ролі командирів підрозділів, організують діяльність підлеглих, контролюють виконання завдань, що формує у них відчуття особистої відповідальності за результати спільної діяльності. Як наголошують В. Мірошніченко та П. Дзюба, відповідальність є базовою характеристикою професійної діяльності офіцера, яка забезпечує ефективність управління підрозділом та прийняття обґрунтованих рішень у складних умовах (Мірошніченко & Дзюба, 2026). Самостійність у прийнятті рішень, у свою чергу, виступає необхідною передумовою розвитку лідерського потенціалу особистості.

Особливу роль фахові дисципліни відіграють у забезпеченні інтеграції знань і практичних дій. На відміну від загальнотеоретичних дисциплін, вони орієнтовані на формування практичних умінь і навичок, необхідних для виконання службових обов'язків. У цьому контексті важливим є використання таких методів навчання, як кейс-метод, ситуаційне моделювання, рольові ігри, тренінги, що дозволяють поєднати теоретичні знання з практичною діяльністю. Погоджуємося з висновками В. Аніщенко, ефективність формування професійних компетентностей значною мірою залежить від рівня інтеграції теоретичної та практичної складових навчання, що забезпечує цілісність підготовки майбутнього офіцера (Аніщенко, 2021).

Крім того, фахові дисципліни створюють умови для розвитку комунікативних і соціально-психологічних умінь, які є невід'ємною складовою лідерської компетентності. У процесі виконання групових завдань, участі в дискусіях, спільного розв'язання проблемних ситуацій кур-

санти набувають досвіду взаємодії, координації дій, впливу на підлеглих, що сприяє формуванню їхнього лідерського стилю. Як зазначає К. Тушко, ефективний лідер у військовому середовищі повинен володіти високим рівнем комунікативної культури, здатністю до конструктивної взаємодії та управління міжособистісними відносинами (Тушко, 2025).

До фахових навчальних дисциплін, які мають найбільший вплив на формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, за результатами опитування курсантів, відносимо такі: «Військове лідерство та управління повсякденною діяльністю прикордонних підрозділів» (ООЛ 21), «Морально-психологічне забезпечення ДПСУ» (ООЛ 20). Водночас важливо підкреслити, що потенціал фахових дисциплін у формуванні лідерської компетентності реалізується лише за умови їх методично обґрунтованої організації. Ефективному формуванню лідерської компетентності сприяє використання активних та інтерактивних методів навчання: кейс-метод (аналіз службових ситуацій), ситуаційне моделювання (імітація оперативних завдань), рольові ігри (виконання ролі командира підрозділу), тренінги з лідерства, дискусії та дебати; проектна діяльність. Це передбачає створення проблемних ситуацій, стимулювання рефлексивної діяльності курсантів, а також забезпечення зворотного зв'язку між викладачем і здобувачами освіти. З огляду на це, особливого значення набуває педагогічна майстерність викладача, його здатність організувати навчальний процес таким чином, щоб кожен курсант мав можливість проявити лідерські якості та отримати досвід управлінської діяльності.

Як було з'ясовано, серед форм організації навчання особливе значення для формування лідерської компетентності курсантів мають практичні заняття, тренінги, польові заняття, самостійна робота курсантів, групові форми діяльності.

З огляду на зміст фахових навчальних дисциплін, їх мету (навчальну, розвивальну та виховну) та перелік програмних результатів навчання, які вони мають забезпечувати, специфіку викладання, з одного боку, та з урахуванням сутності лідерської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, з іншого боку, нами виокремлено такі особливості формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення фахових дисциплін:

контекстуальність навчання (освітній процес організовується з урахуванням реальних умов служби, що дозволяє курсантам усвідомлювати практичний потенціал отриманих знань);

орієнтація на діяльність (навчання спрямоване не лише на засвоєння знань, а й на формування практичних умінь керування підрозділом);

інтеграція теорії та практики (теоретичні знання одразу закріплюються у практичній діяльності (тренування, польові заняття, моделювання ситуацій);

розвиток відповідальності (курсанти залучаються до виконання ролей командирів, що сприяє формуванню відповідального ставлення до прийняття рішень);

рефлексивна спрямованість (важливим є аналіз власних дій, оцінювання їх ефективності та визначення шляхів самовдосконалення.

Висновки. Отже, фахові дисципліни виступають домінуючим засобом формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, оскільки забезпечують моделювання професійної діяльності, розвиток управлінських умінь, відповідальності та самостійності, а також інтеграцію знань і практичних дій. Їх потенціал реалізується через використання сучасних педагогічних технологій, орієнтованих на активну участь курсантів у навчальному процесі та формування їх готовності до виконання лідерських функцій у майбутній професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко О. В. Теорія і методика формування лідерської компетентності офіцерів Збройних сил України: монографія. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2020. 667 с. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722942/1/Boiko_O.V_Monografy.pdf
2. Журавльов В.В., Мірошніченко В.І. Особливості формування лідерських якостей у майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць. Запоріжжя*: КПУ, 2022. Вип. 81. 316 с., С. 162–167. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.81.30>
3. Лебедик Л., Стрельніков В. Формування лідерських якостей у майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Теорія і практика управління соціальними системами*. № 3. 2021. С.40–49. DOI: <https://doi.org/10.20998/2078-7782.2021.3.04>.
4. Сердюк Ю. І., Іщенко Д.В. Сутність, зміст формування командно-педагогічних навичок у майбутніх офіцерів. *Збірник наукових праць*. Хмельницький: НАДПСУ, 2010. № 56, ч. II.
5. Торічний О. В. Теорія і практика формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання: монографія. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2012. 536 с.
6. Сарафанюк Е. І. Педагогічні умови підвищення якості загальновійськової підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів з використанням віртуального моделювання: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2005. 22 с.
7. Освітньо-професійна програма «Безпека державного кордону». Хмельницький: НАДПСУ, 2025. <https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/04/osvitno-profesijna-programa-bezpeka-derzhavnogo-kordonu-za-pershym-bakalavrskym-rivnem-vyshhoyi-osvity.pdf>
8. Блощинський І. Г., Таушан Д.В., Янковець А.В. Організація навчального процесу в Національній академії Державної прикордонної служби України відповідно до європейської кредитно-трансферної системи. *Вісник Національного університету оборони України: зб. наук. праць*. К.: НУОУ, 2012. Вип. 6 (31). С. 17–23.
9. Торічний О.В. Модель формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2022. 30(3), 486–500. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v30i3.1221>
10. Мірошніченко В.І., Дзюба П.М. Формування відповідальності майбутніх офіцерів на заняттях з «Базової загальновійськової підготовки». *Перспективи та інновації науки*. 2026. № 1(59). С. 1141–1151. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1\(59\)-1141-1151](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1(59)-1141-1151)
11. Аніщенко О. В. Професійна компетентність андрагога: навчальна програма підвищення кваліфікації наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників, представників громадських організацій. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 34 с. ISBN 978-966-189-624-5.
12. Тушко К. Ю. Формування лідерських якостей майбутніх офіцерів-прикордонників: навчальний посібник. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2025. 260 с.

REFERENCES

1. Boiko O. V. (2020) *Teoriia i metodyka formuvannia liderskoi kompetentnosti ofitseriv Zbroinykh syl Ukrainy* [Theory and Methodology of Developing Leadership Competence of Officers of the Armed Forces of Ukraine]: monohrafiia. Zhytomyr: Vyd. O.O. Yevenok. 667. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722942/1/Boiko_O.V_Monografy.pdf [in Ukrainian].
2. Zhuravlov V.V., Miroshnichenko V.I. (2022) *Osoblyvosti formuvannia liderskykh yakosteï u maibutnikh ofitseriv-trykordonnykiv u protsesi fakhovoi pidhotovky*. [Specific Features of Developing Leadership Qualities in Future Border Guard Officers in the Process of Professional Training] *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolkakh: zb. nauk. prats. Zaporizhzhia: KPU*. Vyp. 81. 316. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.81.30> [in Ukrainian].
3. Lebedyk L., Strelnikov V. (2021) *Formuvannia liderskykh yakosteï u maibutnikh ofitseriv Natsionalnoi hvardii Ukrainy*. [Development of Leadership Qualities in Future Officers of the National Guard of Ukraine] *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy*. № 3. <https://doi.org/10.20998/2078-7782.2021.3.04>. [in Ukrainian].
4. Serdiuk Yu. I., Ishchenko D.V. (2010) *Sutnist, zmist formuvannia komandno-pedahohichnykh navychok u maibutnikh ofitseriv*. [The Essence and Content of Developing Command and Pedagogical Skills in Future Officers] *Zbirnyk naukovykh prats. Khmelnytskyi: NADPSU*. № 56, ch. II. [in Ukrainian].

5. Torichnyi O. V. (2012) Teoriia i praktyka formuvannia viiskovo-spetsialnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv-trykordonnykiv u protsesi navchannia [Theory and Practice of Developing Military-Special Competence of Future Border Guard Officers in the Process of Training] : monohrafiia. Khmelnytskyi : Vydavnytstvo NADPSU. 536. [in Ukrainian].
6. Sarafaniuk E. I. (2005) Pedahohichni umovy pidvyshchennia yakosti zahalnoviiskovoi pidhotovky kursantiv vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladiv z vykorystanniam virtualnogo modeliuvannia [Pedagogical Conditions for Enhancing the Quality of General Military Training of Cadets in Higher Military Educational Institutions through the Use of Virtual Simulation]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Odesa. 22. [in Ukrainian].
7. Osvitno-profesiina prohrama «Bezpeka derzhavnogo kordonu». [Educational and Professional Program “State Border Security”] Khmelnytskyi : NADPSU, (2025). <https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/04/osvitno-profesijna-programa-bezpeka-derzhavnogo-kordonu-za-pershym-bakalavrskym-rivnem-vyshhoyi-osvity.pdf> [in Ukrainian].
8. Bloshchynskiy I. H., Taushan D.V., Yankovets A.V. (2012) Orhanizatsiia navchalnogo protsesu v Natsionalnii akademii Derzhavnoi trykordonnoi sluzhby Ukrainy vidpovidno do yevropeiskoi kredytno-transfernoi systemy. [Organization of the Educational Process at the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine in Accordance with the European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS)] Visnyk Natsionalnogo universytetu oborony Ukrainy : zb. nauk. prats. K. : NUOU. Vyp. 6 (31). [in Ukrainian].
9. Torichnyi O.V. (2022) Model formuvannia upravlinskoï kompetentnosti maibutnikh ofitseriv-trykordonnykiv. [Model of Developing Managerial Competence of Future Border Guard Officers] *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi trykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: pedahohichni nauky*, 30(3). <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v30i3.1221>[in Ukrainian].
10. Miroshnichenko V.I., Dziuba P.M. (2026) Formuvannia vidpovidalnosti maibutnikh ofitseriv na zaniattiakh z «Bazovoi zahalnoviiskovoi pidhotovky». [Development of Responsibility in Future Officers during Classes in “Basic General Military Training”] *Perspektyvy ta innovatsii nauky*. № 1(59). [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1\(59\)-1141-1151](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1(59)-1141-1151) [in Ukrainian].
11. Anishchenko O. V. (2021) Profesiina kompetentnist andrahoha : navchalna prohrama pidvyshchennia kvalifikatsii naukovykh, naukovo-pedahohichnykh, pedahohichnykh pratsivnykiv, predstavnykiv hromadskykh orhanizatsii. [Professional Competence of an Andragogue: A Training Program for the Advanced Professional Development of Researchers, Academic Staff, Educators, and Representatives of Non-Governmental Organizations] Kropyvnytskyi: Imeks-LTD, 2021. 34 s. ISBN 978-966-189-624-5. [in Ukrainian].
12. Tushko K. Yu. (2025) Formuvannia liderskykh yakosteï maibutnikh ofitseriv-trykordonnykiv [Development of Leadership Qualities in Future Border Guard Officers] : navchalnyi posibnyk. Khmelnytskyi: Vyd-vo NADPSU. 260. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 04.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

